

Om komponering av musikk til spel og musikkteater.

Av Lars Ramsøy-Halle

Undertegnede har jobbet med musikkteater siden tidlig på 80-tallet.

I alt har jeg vært komponist til ca. 20 slike produksjoner. I all hovedsak på scener i Midt-Norge, og med de fleste oppgavene knyttet til Jazzåteatret på Sunndalsøra. De aller fleste produksjonene har tatt utgangspunkt i lokalhistoriske hendinger og har kommet i mange ulike musikkdramatiske former og uttrykk ; utendørsspel, musikaler og opera.

Drivkraften da jeg startet var å skrive låter. Det var ikke teaterfaglig interesse som gjorde at jeg blei engasjert i arbeid med musikkteater. Mitt hovedfokus var helt klart på det musikalske. Teksten var det andre som jobbet med.

Og for meg var det innlysende at musikken trumfet tekst.

Etter noen år skjønnte jeg at dette var et dårlig utgangspunkt for musikkdramatisk arbeid.

I dag lever jeg godt med erkjennelsen av at i denne sjangeren må komponisten først og fremst innta rollen som forteller. I første omgang i tett samarbeid med forfatter. Og etter hvert i samarbeid med regi/koreografi og andre fagmiljø innafor teateret.

Komponistens hovedfokus må altså være på tekst og kontekst.

Altså tekst trumfer musikk!

Om arbeidsprosessen

Når jeg får tekst/manus starter jobben med å komme inn i teksten. Og sammen med forfatter forsøke å komme fram til en felles forståelse for hva det er vi ønsker å fortelle. Og hvorfor. Derifra handler det om å holde fast på dette fokuset gjennom hele prosessen. En slik felles forståelse kan også være til god hjelp i en fortløpende vurdering av manus, sangtekster, musikk og arrangementer.

All tekst og musikk må altså vurderes i forhold til sitt bidrag til å få fortellingen fortalt på best mulig måte.

Erfaring har også lært meg at denne type forberedelser er avgjørende for komponeringsarbeidet. Og det gir forutsetninger til å skrive musikk som bedre bygger opp under innhold og temperatur i tekst og kontekst.

Et utespel, en musical eller en opera ender gjerne opp i det som en «helaftens forestilling» bestående av 2 akter med en pause mellom aktene. Og med en durata på 2-3 timer. Når en stor del av tiden brukes på musikk er det viktig at komponisten varierer det musikalske uttrykket. Hvis ikke det tas høyde for slik variasjon kan det bli vanskelig for publikum å holde på interessen. Ved ei urframføring av originalt materiale er det mye ny musikalsk og tekstlig info som publikum må fordøye. Derfor er det vanlig å benytte gjenbruk av låter eller deler av låter.

Hvem skal framføre?

Før skriveprosessen starter må det avklares hvem som skal framføre det ferdige resultatet. Få klargjort om det vil være dyktige sangere og musikere involvert. Som oftest vil tilgangen på sangere ofte være rimelig god. Også på steder der antallet innbyggere ikke teller så veldig mange. Da kan det være verre med dyktige instrumentalister. Men her kan det være mye drahjelp å hente via ulike musikkstøtteordninger i kommuner og fylker. Et velspillende orkester er altså et særdeles viktig element når produktet skal ferdigstilles. Så viktig at jeg nå velger å takke nei hvis musikken skal inngå kun som avspilt lydfil. I dag kan man få veldig mye lyd ut av et lite ensemble. En dyktig duo med god musikkteknologisk kompetanse kan by på særdeles mye leven!

Jeg bruker også mye tid på å utarbeide demoer/produksjon av lydfiler. For aktørene kan dette være en fin måte å bli kjent med musikken på. I tillegg lager jeg alltid notasjon som inkluderer melodi, besifring og tekst. Det kan være mye prøvetid som kan bli spart med at aktører får denne type øvingsmateriale.

Hvor og når skal framføringen skje?

Spel foregår ofte utendørs. På godt og ondt! Værforhold kan bidra til å gi forestillingen en ekstra dimensjon. Inklusive ruskevær! Men værforhold kan også bidra til det motsatte. Og i noen tilfeller til avlysninger. For komponisten er det viktig å kjenne til spillplassens beliggenhet og beskaffenhet; akustikk, muligheter for skjerming fra vær og vind, tilgang på støm/lys og orkestrets plassering.

Lyd- og lysforhold kan også være en utfordring for forestillinger som spilles ute på sommerstid. Utendørs lyd setter store krav til kostbare PA-system og lysrigg. Og evt tribuneanlegg/amfi kan også bety store utlegg.

Den norske sommeren har mye lys. Det kan ofte være et problem. Mange velger derfor forestillinger på sen kveld for å kunne dra bedre nytte av evt lysdesign.

Hva vil det koste?

Det forelegger ikke veiledende satser for arbeid med «store rettigheter» (musikal, opera, ballett, musikkteater)

Her viser jeg derfor til nettsidene til Norsk komponistforening (komponist.no), NOPA (nopa.no) og TONO som kan bidra med råd såvel til komponister som oppdragsgivere.

Det vanlige er derfor at oppdragsgiver og komponist blir enige om en avtale/kontrakt for engasjementet. Slike kontraktformular kan man finne på nettsidene nevnt over.

Lokale spel består ofte av musikk og tekst som er skrevet av lokale amatører. Som bidrar med kortreist, gratis kompetanse og entusiasme. På samme måte som lokale sangere, skuespillere, dansere og andre ressurspersoner heller ikke forventer honorarer. På dette

viset er det blitt skapt mye lokal kultur uten store honorarbudsjetter.

Men ønsker man å engasjere profesjonelle aktører, kan man selvfølgelig ikke forvente at disse skal akseptere å levere arbeid uten avtale om honorar.

Mitt inntrykk er at de fleste spel har en miks av amatører og profesjonelle. Dette tyder på at det må finnes mye kompetanse rundt om i landet om hvordan lage gode avtaler til beste for lokale kulturmiljø og profesjonelle aktører.

Hvem eier det ferdige produktet (om opphavsrett)?

Forfatter og komponist eier tekst og musikk. De kan gi oppdragsgiver visningsrett til bruk av materialet. En slik visningsrett er gjerne avgrenset i tid. Når visningsretten er utløpt, kan det evt. gjøres avtale om fornyelse av avtale.

Ved bruk av opphavsrettslig materiale skal dette krediteres av arrangør/oppdragsgiver.